

ÖRÖKSÉGÜNK

Makovecz Imre

REJTETT ZSENI

(Elhangzott 1993. június 13-án Tokajban, Sáros András gyűjteményes emlékkiállításának megnyitóján.)

Hölgyeim és uraim !

Azt hiszem, hogy - legalábbis az én számomra - egy szokatlan és ugyanakkor rendkívül jellemző kiállítást kell most megnyitnom. Szokatlan azért, mert a mai magyar művészettörténet - főleg az aktualizált művészettörténet, amelyet György Péterrel vagy Beke Lászlóval fémjeleznék - azt, ami itt ki van téve a falra, azt nem tartja számon. De a mai magyar művészettörténet, sőt az úgynevezett művészeti közélet valójában nemcsak az ilyet és az effajta munkát nem tartja számon, hanem nem tartja számon azt sem, ami az alatt az idő alatt történt, ami alatt az a művészet - amelynek a képei most itt vannak - élt. Nem tartja számon annak összefüggéseit, nem emlékszik és nem akar emlékezni azokra az évekre. Nem emlékszik azokra a tavaszokra, az évszakok változásaira, se a politikai változásokra. *Nem óhajt visszaemlékezni és csak hamisan óhajt visszaemlékezni 1956-ra, az azt megelőző időkre.* Egy egész generáció-sorozat ifjúságára, a 40-es éveire és egyebekre, a számtalan milliónyi kukoricaszárra, ami ez idő alatt megnőtt, elhervadt és lekaszálták. A sárra, a kitelepítésekre, a másodrendű magyar emberi életekre. A művészetet mindezekről függetlenül képzelem el és nagy világszellemi mozgásokban próbálja elhelyezni azt, amit egyébként amnéziájával sújtottan provinciálisnak tekint.

Én azt a kifejezést vagy gondolatot szeretném itt bevetni, hogy *rejtett zseni*. - Ki a rejtett zseni? - Az országúton megy egy autó és elütnek egy kutyát. Ki az, aki ezt a kutyatemetet le fogja húzni az útról? - Három téglá leesik az országúton. Életveszélyes mindenki számára. Ki az, aki megáll az autójával, lehúzódik oldalra, bemegy és saját testi épségének kockáztatásával integetve és kapkodva lerugdossa a téglát az útról? - Nem azért, hogy ővele baleset ne történjen, hanem, hogy másokkal ne! Nem azért, mert morális zseni, nem azért, mert valakinek be akarja mutatni, hogy ő milyen jó, hanem mert nem bírja. Nem bírja elviselni. *Úgy, ahogy van azt akarja, hogy ahol mi élünk és járunk, ott jó legyen.* Nem akarom ezt tovább fokozni és belvárosi intellektusra tupírozni, mert ugyan lehetne. Tanulmányt is lehetne belőle írni. Nem, ne legyen ott a téglá az úton. Ez az, amit rejtett zseninek nevezünk.

Felszabadították Magyarországot 1945-ben, és ez azt jelentette, hogy megszállta az országot egy idegen hatalom. Idehozta azokat az embereket, akiket kiképzett odahaza, új urai lettek Magyarországnak és addig használták Magyarországot, amíg el nem használták. Ez 48 éve történt. Ez alatt élt Sáros András, aki festett, és aki bizonyos tévovázás után Jászberényben kötött ki. Tanár lett, generációk sorozatát nevelte föl. Úgy járkált azon a környéken, ahol járkált, hogy talán meg lehetne menteni a palánkot, mert az szép, kedves és tartós. Talán a téglajárdákat is meg lehetne menteni, talán példamutató módon a saját téglajárdáját is rendbe lehetne hozni. Talán, ha már lelőtték az oroszok 1956-ban a templom tornyát, akkor ezt a tornyot rendbe lehetne hozni. Járkálok mérnökökhöz és kudarcokat élek át. Ha már nem tudtam rendbehozni, megfestettem romjaiban és megfestettem elképzeléseim szerint eredeti állapotában. Átétem hosszú teleket, lapos síkságot festettem. Fúj a szél, a ködöt nem bírja elvinni. Emberek mennek bi-

ciklikkel, gyalog. Lovak, élőlények, traktorok, akik jönnek-mennek. Igaz, hogy közben központi utasításra a várososn átfolyó patak fáit kiirtják. Igaz, hogy talán nem egészen embernek nevezhető személyiségek utasítására jobban és jobban tönkreteszik azt a környezetet amiben élek, nem krónikásként, nem; szenvedő alanyként és szenvedő látó emberként élek, festem a ködöt, festem az embereket. Az évek és az évtizedek telnek, szeretnék élni, nem hagyom magam. És aztán ez az élet elmúlik és meghalok.

Ez a rejtett zseni, aki újra és újra töretlenül nem tudott másként viselkedni, mint ahogy bele lett táplálva. - Mi ? - Egy ország általános természetes érzelmi és gondolatvilága. Az égi birodalomhoz való tartozás. Aki tájékozott ezen a területen az tudja, hogy miről beszélek. Az égi birodalomhoz való tartozás, amelyben a jogokat, a hierarchiát az emberek által megszentelt viszonyok hozzák létre és soha sem a birtoklás tudata. Soha sem az elidegenítés gondolata. Ha megnézik a XI. és XII. századi iniciálékat és a Szent László katonáit ábrázoló képeket, akkor látják, hogy égő kék szemű, sisakos katonák mennek egy irányba. Nem vadállatok, hanem tündérek hadserege vonul, mert nem egy földért küzdenek, hanem egy szellemiség fenntartásáért. Saját természetük és elhivatottságuk tartotta fenn ezeket az embereket a XII. századtól. Vagy tisztviselőként nem tudom mikortól egészen napjainkig. Ezek közé a katonák közé tartozik az a festő, akinek a képeit most láthatjuk, aki tulajdonképpen a mai magyar közéletben jeltelen. Aki leélte az életet ezen a földön, aki ezzel a tevékenységgel, amit végigcsinált és amiből valamennyi itt látható és egy nagy része, ami nem. Egyszer és mindenkorra ahhoz az országhoz kötötte magát, amelyhez talán mi igen, talán nem.

Azt szeretném javasolni, hölgyeim és uraim, hogy azt a ködöt, azt a szenvedést, azt az elfeledettséget és azt a könyörtelen kitartást tekintsék meg ezekben a képekben, amikre a mai napig is nagyon szükségünk van. *Ezekre az emberekre van szükségünk, ezekre a jeltelen hősökre van szükségünk.* Nyugodtan ki merem mondani, lehet, azt mondják, dilettáns ez a szövegem, füttyölök rá! - Mert csak ez tartotta meg Magyarországot, de ez nem volt kevés, ezért élünk mi itt a mai napig is. Ezért tudunk mi itt egymással most beszélgetni. Kérem, tekintsék meg a kiállítást !

B. Jánosi Gyöngyi grafikája

*A jászszentandrásai II.-világháborús emlékmű (Avatása: 1992. május 9.).
Csékszentmihályi Róbert alkotása.*